

"הראשון לבע"צים: ג'ו"צ בלע פבריות"³ (מכונת)

פעילות
2' מס'

כחלק מן ההכנה לעיסוק בבעיית הרמאות בבחינות בחרנו לבחון היבטים נוספים של נושא היושר, טוהר המידות והדבקות בדרכיו של הקב"ה, כפי שהם משתקפים בדברי חז"ל.

מטרות

1. לנהל דיון אמוני עם צוות המורים על הרמאות בבחינות.
2. לחדד את ההכרה כי רמאות בבחינות ויראת שמים אינן עולות בקנה אחד.

משך הפעילות

45 דקות

עזרים

נספחים: דפי מקורות

מהלך הפעילות

שלב א' - קבוצתי

המנחה יחלק את המשתתפים לקבוצות בנות 5-6 חברים וייתן לכל קבוצה את דף המקורות שבנספח. חברי הקבוצה יבחנו באיזו מידה המסר המרכזי בכל מקור יכול לתרום לדיון על רמאות בבחינות.

שלב ב' - במליאה

המנחה יברר עם המשתתפים:

- מה התחדש לכם במהלך העיון במקורות?
  - אילו מבין המקורות ראוי ונכון להציג גם בפני תלמידים?
  - אילו מקורות נוספים הייתם מציעים?
- המליאה תגבש דף מקורות לדיון עם התלמידים ותנסח שאלות מתאימות לתלמידי בית ספרם.

נספחים

(3) כתבו צוות חמ"ד.

אמר רבי חייא, חתמו על הקבי"ה אמר
בצלם אלוקים עשה אדם בצלם

נספח
1 מס'

"עקביא בן מהללאל אומר: הסתכל בשלושה דברים ואין אתה בא לידי עבירה. דע מאין באת, ולאן אתה הולך, ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון. מאין באת, מטיפה סרוחה. ולאן אתה הולך, למקום עפר רימה ותולעה. ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון, לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא." (אבות ג, א)

"הוא (רבי עקיבא) היה אומר: חביב אדם שנברא בצלם. חיבה יתרה נודעת לו שנברא בצלם, שנאמר (בראשית ט), כי בצלם אלקים עשה את האדם. חביבין ישראל שנקראו בנים למקום. חיבה יתרה נודעת להם שנקראו בנים למקום, שנאמר (דברים יד), בנים אתם לה' אלקיכם. חביבין ישראל, שנתן להם כלי חמדה. חיבה יתרה נודעת להם שנתן להם כלי חמדה." (אבות ג, י"ד)

עקביא בן מהללאל שם את הדגש על שפלות האדם וארעיותו, על חולשתו בפני הקב"ה. הוא מבליט את "פחיתות חומרו וגנות התחלתו" של האדם. את המוטיבציה לקיים את התורה מעורר עקביא בן מהללאל על ידי הזכרת הדין וחשבון שמצפה לאדם. רבי עקיבא שם את הדגש על חביבותו של האדם על "יוקר מעלתו ורוממות מדרגתו במציאות כפי צורתו". רבי עקיבא מזכיר שהתורה היא כלי חמדה "שיידע האדם שנתן לו הקב"ה תורה ומצוות לא למעמסה ולטורח כי אם מתוך חיבה". (הרב אלישע אבינר, "לב בנים", עמ' 221)

שאלות לדיון:

1. רבי עקיבא ורבי עקביא בן מהללאל מייצגים שתי גישות חינוכיות שונות. מהן?
2. מהן היתרונות והחסרונות של כל אחת מן הגישות?
3. הציעו דרכים להתייחסות לתופעת הרמאות בבחינות על פי שתי גישות אלו.

יכאן פהטא ויכאן פלונש

נספח
מס' 2

"יראת החטא היא כמו חלק מיראת הרוממות, שיהיה האדם ירא ודואג תמיד על מעשיו, פן נתערב בם איזה שמץ חטא, או פן יהיה בם איזה דבר קטן או גדול, שאינו לפי גודל כבודו יתברך ורוממות שמו. אמנם ההבדל שביניהם, שבעבורו תחשב כמין אחר ובשם אחר תיקרא, כי יראת הרוממות הוא בשעת המעשה ויראת חטא עיקרה היראה מן החטא שלא יכנס ויתערב במעשיו מחמת פשיעה והתרשלות או מחמת העלם, יהיה באיזה דרך שיהיה." (הרמח"ל, מסילת ישרים, פרק כד - בביאור יראת חטא)

"אין לזלזל ביראה זו (יראת העונש), כיוון שאנו רק בני אדם הזקוקים מדי פעם לתמריצים חיצוניים כאלה על מנת לא לסטות מהדרך הישרה, וכפי שפסק הרמב"ם בספר המצוות (מצוות עשה ד'), "ציוונו להאמין יראתו יתעלה ולהיפחד ממנו, ולא נהיה ככופרים ההולכים בשרירות לבם ובקרי, אבל נירא ביראת עונשו בכל עת וזהו אמרו 'את ה' אלוךך תירא'". וביתר פירוט ביאר זאת הרב קוק בספרו "מידות הראיה" (יראה ב): "לא נעקור את היסוד הגס של יראת העונש מקרב הגות רוחנו. אף על פי שרק בתחתיתה היותר שפלה של שדרת הרוח, וצריך הוא רק שם לקחת את מקומו, אבל שמרים הללו מאמצים הם את הכוח של היין המעולה בהיותם שוכנים בתחתיתו... העוקר את הציור התחתיתי הזה מסרס הוא את החיים ונטל מהם את האפשרות של שגשוגם... ומחשבות וציורים הללו שמיסוד יראת העונש בהיותם מוגדרים בגדריהם הנם מרימים את אור האצילות

שבשמה... " מתוך "יראת החטא ויראת העונש", הרב עקן תמיר: <http://www.yba.org.il/show.asp?id=31123>

שאלות לדין:

1. מה בין יראת העונש לבין יראת החטא, לדעתכם?
2. כיצד מעמיק הרב קוק את המושג "יראת העונש"?
3. כיצד הבנת המושגים "יראת העונש" ו"יראת החטא" תורמת לתהליך המחנך כנגד תופעת הרמאות בבחינות?

מצבך לקי וכוך (למח כ"ג ז)

נספח
מס' 3

"...והתהוות השקר, שהוא הרע, שהוא הטומאה, הוא מחמת הריחוק מאחד, כי הרע הוא נגדיות, למשל: כל מה שהוא נגד רצונו של אדם הוא רע, ובאחד אין שייך נגדיות, אלא כולו טוב, וזה שאמרו חז"ל (פסחים נ'): ביום ההוא יהיה ה' אחד וכו' - שיהיה כולו הטוב והמטיב, כי באחד אין שייך רע, ועל כן לעתיד לבוא יקוים: שפת אמת תכון לעד (משלי י"ב), כי יהיה אז כולו אחד, כולו טוב. כי אמת הוא אחד..." (ליקוטי מוהרן, תורה נ"א)

שאלות לדיון:

1. דבר שקר, לדעת רבי נחמן, הינו שורש הטומאה והריחוק מהקב"ה, המציאות האלוקית האחת. הביאו דוגמאות המדגימות עיקרון זה.
2. האם לדעתכם ניתן להיעזר בעיקרון זה לצורך תיקון המידות בבעיית הרמאות בבחינות? כיצד?

לבלע ג'בזים מי: הכאלון לבע'בזים: ג'ונב צ'ל'ת פ'בזיות (וכ"א) איסור לא ועל'ה או מבו'ת על'ה?

נספח
מס' 4

שאלה: מאחר שתלמידים רבים מעתיקים בבחינות, האם מותר להעתיק בבחינות? וכן מי שכבר העתיק האם חובה עליו לומר זאת למורה? ומה הדין במי שהעתיק בבחינת בגרות?

תשובה: ודאי שאסור להעתיק בבחינות, וכמה צדדים לאיסור. ראשית, יש כאן גניבת דעת, שהמורה או הבוחן חושב שאלו הן ידיעותיו של התלמיד, ובאמת התלמיד אינו יודע תשובות אלו מעצמו. ולדעת הרבה ראשונים איסור גניבת דעת מהתורה, שנאמר (ויקרא יט, יא): "לא תגנבו", ובכלל זה גם גניבת דעת (ריטב"א חולין צד, א)

וגם לאלו שסוברים שאין בפסוק זה מקור לאיסור גניבת דעת, מכל מקום ודאי שאסור להעתיק, שנצטוונו ללכת בדרכיו של הבורא, היינו להידבק במידותיו, שנאמר (דברים כח, ט): "וְהִלַּכְתָּ בְּדַרְכָיו", ואחת המידות המרכזיות היא 'אמת', ואף חותמו של הקב"ה 'אמת'. (שבת נה, א)

ואף שלטווח קצר יתכן שייראה הדבר כאילו מי שנשמר מהאיסור להעתיק בבחינות מפסיד, ועקב כך הציון שלו יהיה נמוך משל אלו ברמתו שעברו והעתיקו, מכל מקום, האמת יקרה יותר מהציון, וברור שלטווח הארוך מי שייזהר מהעתיקה בבחינות יצליח יותר בחייו, מפני שכך ילמד את היסוד החשוב ביותר לקידומו האישי, והוא לסמוך רק על ידיעותיו ומאמציו האישיים, ועל ידי כך, בסופו של דבר, רמתו תהיה גבוהה יותר. מה שאין כן מי שרגיל להעתיק, אינו לומד להשקיע ולהתאמץ, ובשלב מסוים בחייו, מסתבר שיתברר לו שהאדם העיקרי שרומה על ידו, היה הוא עצמו.

ואפילו אם על ידי העתיקה בבחינות הבגרות יצליח לסלול לעצמו את דרכו לאחת הפקולטות היוקרתיות באוניברסיטה, לא יועיל הדבר לעשותו מוכשר ויודע יותר. ומה תועלת תצמח לו, אם בסופו של דבר יהיה רופא בינוני, שיצטרך כל ימיו להסתיר מחוליו את חוסר ידיעותיו. ואילו חיים יהיו לו כמהנדס גרוע, שטורח תמיד בהסתרת חוסר כישורו מפני לקוחותיו וחבריו. לכל אדם מוטב לדעת, איזה מקצוע אינו מתאים לו, שאז יוכל לבחור מקצוע שבו יוכל להצטיין. ומי שהעתיק בבחינה, ועקב כך קיבל ציון גבוה יותר, ויוכל להתקבל למקומות שלא היה מתקבל בלא ציון זה, ראוי שיתיעץ עם רבו כיצד לנהוג. שלעתים בגניבת הדעת הזו הוא תפס את מקומו של חברו שלא העתיק וקיבל ציון נמוך ממנו, וצריך לשקול כיצד ניתן לתקן את העוול שגרם. ובכל אופן, נכון להורות למי שהעתיק, שילמד שוב את חומר הבחינה ויהיה ראוי לקבל את הציון שניתן לו עקב העתקתו. (הרב אליעזר מלמד, פניני הלכה, ליקוטים ב' פרק ב, הלכה יט)

שאלות לדיון:

1. איסור העתיקה בבחינה מסתמך על שני עקרונות הלכתיים, מהם?
2. מה התחדש לכם בנוגע למידת החומרה ההלכתית לגבי תופעת הרמאות בבחינות?